

Stvaranje političke volje

Ono što je nemoralno nikada ne može biti politički ispravno.

Abraham Linkoln

Stvaranje političke volje je možda jedna od najtežih lekcija koje pokušavamo da naučimo.

Pristup borbi protiv korupcije koji se zasniva na učešću javnosti, a naročito značaj aktivnog uključivanja građanskog društva i medija sada su opšteprihvaćena osnova za bilo kakav uspešan antikorupcijski reformski program. Međutim, politička volja je često sastojak koji nedostaje.

Proizlazi da građani, kao oni koji će imati koristi od reformi, ne treba da budu samo pasivni primaoci proizvoda reformi, već treba da budu aktivni advokati reformi i čuvari tog procesa za sve vreme njegovog trajanja. Međutim, reforme će zahtevati samo politički svesni građani koji razumeju svoja prava i obaveze svojih predstavnika, što će za uzvrat zahtevati povećanje i održavanje nivoa javne svesti.¹

Važno je da se na političku volju ne gleda samo kao na "volju političara" i onih koji su previše u politici jedne države. Trebalo bi da obratimo pažnju na lidere iz svih sfera života - profesionalne grupe, privatni sektor, sindikati, verske ustanove i ostale grupe građanskog društva i vidimo na koji način oni mogu da se podstaknu da pomognu u borbi protiv korupcije i jačanju integriteta. Polazna osnova ne moraju da budu najviši delovi vlasti, ali ukoliko s vrha ne dođu jasni i nedvosmisleni signali podrške, oni koji su odgovorni za primenu ključnih delova sistema društvenog integriteta jedne zemlje vrlo lako mogu da se osećaju sputanim.

Naravno, proces izgradnje političke volje mora da doživi svoj vrhunac u pokretanju ključnih figura u političkom životu. Odsustvo političke volje ne treba da bude iznenađujuće u zemlji u kojoj se politička funkcija doživljava kao prečica za pribavljanje ličnog bogatstva, kao sredstvo lične, a ne javne koristi, kao sredstvo bogaćenja jedne porodice ili klana umesto društva u celini. Zaista, razlozi zbog kojih ljudi uopšte ulaze u politiku su važna pitanja za javnu debatu.

Glavni izazov u proceni privrženosti političara reformama je sposobnost da se napravi razlika između reformskih pristupa koji su izveštačeni i načinjeni samo da bi se popravio imidž političara i onih koji predstavljaju značajan napor u dostizanju istinskih i održivih promena. Neki režimi koji su imali dobre namere sami su sebe zakopali nevezitim i nedelotvornim strategijama, dok su neki eksploatorski vladari uspešno skrivali svoje namere iza fasade "kozmetičkih" mera.

Politički rizik

Bez sumnje, politički rizik je realni ograničavajući faktor. Pošto je korupcija često sistemski problem (nasuprot povremenom iskorišćavanju prilike javnih službenika), samo obuhvatna reforma može da bude uspešna u njenom smanjivanju. Ali paket obuhvatnih reformi u sebi sadrži neizvesnost i rizik za lidere. Često se događa da u roku od možda godinu dana od uvođenja liberalizacije cena u nekoj zemlji njen premijer ili ministar finansija, ili obojica, bivaju smenjeni. Ovakva mogućnost mora da ima veliku težinu u glavama političkih lidera². To se ne mora obavezno tumačiti kao kritika. Politika je zaista "umetnost mogućeg", a propast valjanih zbog preterane ambicioznosti može samo da omogući da se na vlast vrate neki koji bi bili manje posvećeni reformama.

Takođe je suviše čest slučaj da su oni koji se popnu do viših nivoa političkog rukovodstva kompromitovani na različite načine, i to ne samo u oblasti finansiranja političkih kampanja.³ To je najsla-

¹ Posebni deo verzije ovog priručnika na Internetu sadrži najbolje primere iz ove oblasti: <http://www.transparency.org>

² Opservacija Šang-Jin Veja (Shang-Jin Wei), vanrednog profesora na Kenedi školi za javnu upravu Univerzite-ta Harvard.

³ Oni koji "znaju gde su zakopani leševi" imaju značajnu moć nad onima koji su leševi zakopali.

bija karika sistema integriteta širom sveta, a ne samo u zemljama u razvoju. Nedavni skandali u zapadnoevropskim zemljama poput Belgije, Francuske i Nemačke ukazuju na posebnu ranjivost političara u oblasti finansiranja političkih kampanja.

Ubijanje glasnika koji donosi loše vesti u Vanuatu...

Ono čega ću se uvek sećati iz vremena kad sam bila ombudsman (prvi u istoriji Vanuata) jeste to što sam stalno nalazila dokaze za nepoštenje, lopovluk, dvoličnost i lukavstvo, što su sve slabosti koje pogađaju vođe, kao i sve nas ostale kako u zemljama u razvoju tako i u razvijenim zemljama. Retko, u stvari gotovo nikad, uprkos više od sedamdeset javnih izveštaja koji su izašli iz moje kancelarije između 1994. i 1999. godine, nije se desilo da je bilo koji od lidera priznao svoje posrnuće i "ispovedio svoje grehe". To ima za posledicu da isti ljudi ostaju na položajima, da je razočaranje sveopšte i da ne preovlađuje ideja da "vođe treba da budu primer"...

U mom slučaju, u maloj južnopacifičkoj Republici Vanuatu, uprkos vestminsterskom tipu demokratije još od sticanja nezavisnosti 1980. godine i tradiciji gotovo kompletnog prisustva crkvenim službama, bila sam suočena sa svakojakim vrstama sistematskog nepriličnog ponašanja i zloupotrebama ovlašćenja, od javne uprave pa sve do samog vrha vlade.

Primeri, koji su detaljno opisani u velikom broju javnih izveštaja, uključuju nezakonitu prodaju pasoša, nenamensko trošenje fondova za ublažavanje posledica ciklona, povoljne zajmove iz državnog penzionog fonda koje su lideri do delili partijskim "prijateljima" za kupovinu stambenog prostora u javnom vlasništvu za nisku cenu, prevaru u vezi sa bankarskom garancijom u vrednosti od 100 miliona američkih dolara, izvrđavanje tenderske procedure, uništavanje državne banke za razvoj izazvano time što političari nisu vratili zajmove koje su uzeli.

Možda se pitate koji je bio rezultat toga što su informacije o ovim slučajevima dospеле u javnost? Pa, osim uličnih nemira u glavnom gradu kada je sedište Provident fonda bilo opsednuto i brojnih pisama zgražavanja u štampi, ništa se drugo nije desilo. Niko nije podneo ostavku. Niko nije bio otpušten. Niko nije bio uhapšen. Niko nije bio optužen. Niko nije bio gonjen.

Reakcije koje su meni kao "glasniku" bile upućene varirale su od otrovnih ličnih napada, uvredljivih i neustavnih izjava o boji moje kože, mom polu i mom prethodnom državljanstvu (francusko), optužbi da sam kolonijalista, obećanja ministara datih na nacionalnom radiju da će me smeniti, zlonamernih napada na mene u parlamentu, pretnje smrću, do uspešne inicijative jednog poslanika za ukidanjem Zakona o ombudsmanu iako je taj zakon ponovo donet. Izgleda da sićušni Vanuatu nije toliko različit, ni bolji ni lošiji, od mnogih drugih država današnjice i prošlosti.

Mari Noel Ferije Piterson (Marie-Noelle Ferrieux Patterson), obraćanje plenarnom skupu na konferenciji "Javna uprava u Aziji i Pacifiku 2000, etika, pravo, menadžment, politika"

Univerzitet Grifit, Brisbejn, Australija, 27-28. april 2000.

Stoga se postavlja pitanje: Da li politička volja može da bude svesno stvorena? Ili ona nastaje tako što pojedinci koji se penju na vrh prethodno u sebe svesno sakriju sklonosti ka reformama? Ukoliko može da se stvori, kako da utvrdimo neophodne činioce za njenu izgradnju?

Odozdo nagore...?

Polazna osnova je podizanje svesti na najnižem nivou. Transparency Mauricijusa je 1999. štampala brošuru *Ne korupciji, da integritetu*, koja je distribuirana kao besplatan dodatak jedne od najvećih nacionalnih novina, tako da je njena poruka stigla do širokog kruga ljudi u toj zemlji u razvoju sa visokom stopom pismenosti. Finska NVO Svetski strip (World Comics) promovira upotrebu stripa kao jeftinog obrazovnog medija. Nacionalni demokratski institut na Tajlandu razvio je kreativne obrazovne inicijative koje su dale rezultate u stvaranju političke svesti u svim slojevima društva. One su obuhvatile muzičke predstave, radio-drame, ulične predstave, lutkarske predstave i umetnička takmičenja. Program sa Tajlanda je takođe organizovao "seoske forume" - diskusione grupe za podsticanje građanskog aktivizma.

Ankete i bangalorske "kartice izveštaji" takođe mogu da pomognu proces stvaranja svesti o tome šta se događa i kakvi troškovi loše uprave mogu da nastanu. Nevladine organizacije (NVO) takođe mogu da upute izazov političkom establišmentu time što će sprovesti ankete o stavovima političkih partija o pitanjima korupcije i pitati šta će one biti spremne da urade u vezi sa tim ako dođu na vlast. Ove političke ankete mogu da postignu uspeh, kao što je to bio slučaj u Papui Novoj Gvineji gde su političke partije priznale potrebu da javno podrže potrebu za reformama, ali isto tako mogu da budu viđene kao pretnja koju je najbolje ignorisati, kao što se desilo u Maleziji, gde je vladajuća koalicija ćutala dok su samo opozicione partije učestvovalе u anketi.⁴ Kao rezultat, inicijative u ovoj oblasti su u Papui Novoj Gvineji dovele do stvaranja niza javno-privatnih partnerskih projekata usmerenih na suzbijanje korupcije.

Sve ovo su primeri reformatora iz građanskog društva koji razvijaju i artikuliraju poseban plan reformi (npr. zakonodavna reforma i postupak primene), a onda ga široko promoviraju. Tako javnost ima oko čega da se okupi umesto da prosto nastavi sa nejasnim i neusmerenim pozivima za promenom.

Posao stvaranja političke volje se ne završava time što vlada krene putem reformi. On onda mora da se održi u, često, teškim vremenima koja slede. Očekivanja javnosti moraju da budu realna. Sistemska korupcija, životna nedaća koja prati ljude u mnogim zemljama, neće nestati preko noći. I dalje će biti skandala na visokom nivou dok prolazi vreme potrebno da se postignu promene u ponašanju.

Kad je vlada zainteresovana za smanjenje korupcije, građansko društvo može da bude aktivan partner tražeći reforme sa jasnim i ostvarivim ciljevima, nadgledajući proces reformi i čineći vladu odgovornom. Ono može da osnaži političku volju time što će pomoći da se postignu željeni rezultati i izgradi poverenje javnosti u procese i na taj način podstakne političke vođe da ne skrenu sa puta.

⁴ Ovim se ne želi reći da se partije mogu automatski pridobiti za cilj suzbijanja korupcije. Naravno, iskustvo Papue Nove Gvineje iz 1998. godine kazuje da su posle izbora određeni politički akteri, uprkos vrlo javnim "izrazima privrženosti" reformama, nastavili sa zloupotrebama. Ono čemu se TI PNG nada je da će zahvaljujući ovoj njihovoj aktivnosti birači sa povećanom pažnjom da gledaju na potkupljivost određenih političara. Oni se nadaju da će to podstaći same glasače da na sledećim izborima poraze takve političare.

Politička volja i "kontrolne" agencije...?

Iako tehnički "nepolitička" po svojoj prirodi, postoji šira politička uloga koju igraju rukovodioci zvaničnih agencija za kontrolu. U mnogim zemljama može da se javi mogućnost da se šefovi ključnih agencija nametnu političkom establišmentu.

Ipak, u mnogim zemljama rukovodioci takvih agencija moraju da budu spremni da plate cenu budući da nedovoljna institucionalna zaštita može da ih učini podložnim bezrazložnim smenama. Ukoliko je mogući gubitak položaja dovoljan da primora agenciju za kontrolu da ostane na sigurnom terenu, onda će sama agencija sebi dodeliti manje značajnu ulogu. Posledice smenjivanja mogu da budu pogubne po ličnost onoga ko je smenjen, a tamo gde se to desi od vitalne je važnosti da građansko društvo i javnost uopšte pruže osobi koja je povređena svoju punu podršku i podstrek.

Dva nedavna slučaja ilustruju ono što može da se dogodi. Glavni revizor jedne male pacifičke ostrvske države je otkrio duboke naslage korupcije koje su uključivale i aktivno učešće ministara u vladi. Ti ministri su preživeli kritiku tako što su pokrenuli napad na glavnog revizora ispitivanjem na koji način je koristio pomoć inostranih eksperata u sprovođenju revizije. Isteran iz službe i vrativši se u privatnu praksu, on je ostao usamljen, a njegovi potencijalni klijenti se plaše da unajme njegovu računovodstvenu firmu iz straha da establišment na njih ne gleda kao na "antirežimske". Kakav to model ponašanja ovaj politički establišment podstiče? Kakve poruke ima za onoga ko nasledi to mesto u službi? Da li onda iznenađuje u ovom slučaju to što je ubrzo potom ministar ubijen dok je pokušavao da spreči korupciju svog kolege?⁵

Drugi slučaj se odnosio na ombudsmana u Vanuatu, koja nije bila ponovo izabrana na svoju funkciju nakon što je podvrgla nekoliko ministara neprijatnom ispitivanju. Na zgražavanje posmatrača, te političare koji su preživeli neprijatnu kritiku na narednim izborima ponovo su izabrali birači koji nisu pridali veliku važnost ozbiljnim optužbama upućenim na račun političara. Kao bivši novinar i uz dobre kontakte u građanskom društvu, ona je bila u stanju da izbegne najgore aspekte sudbine koja je zadesila bivšeg glavnog revizora Zapadne Samoe. Tragedija za zemlju je to što je ona obezbedila principijelno vodstvo, ali se suočila sa nespremnošću šire javnosti da upotrebi svoje pravo glasa za podršku i očuvanje nalaza njene službe.

Usamljenost "usamljenog jahača"

Tanzanija se često uzima kao primer zemlje u kojoj hrabri pojedinci iz sfere politike vode borbu. Međutim, od samog početka predsednik Mkapa je vodio borbu protiv korupcije kao "one-man show", bez uključivanja ostalih aktera i bez pokušaja da formira svoju koaliciju za reforme unutar svoje administracije. Zbog toga što nije stvorio koaliciju korišćenjem pristupa koji podrazumevaju široko učešće, počeo je više da liči na "usamljenog jahača", naročito nakon objavljivanja izveštaja Varioba komisije (Warioba Commission) o korupciji koju je predsednik naručio. Nekoliko osoba koje su spomenute u izveštaju bile su visoki političari, pravosudni zvaničnici i službenici policije i vlade, tako da je Mkapina administracija bila kritikovana jer nije preduzela akciju u vezi sa "krupnom ribom". Iako je administracija mogla da ukaže na čitav niz mera preduzetih protiv osoba na nižim nivoima, očigledno odsustvo etike na vrhu (osim same funkcije predsednika) ostalo je evidentno.

U vreme pisanja ovog priručnika, predsednik Nigerije Obasandžo takođe je preživljavao sličnu frustraciju i opstrukciju. Stanovništvo je glasno u svojoj podršci njegovom antikorupcijskom pregneu, ali zbog velikog broja poslanika u Narodnoj skupštini duboko umešanih u razne vidove korupcije deluje da je predsednik gotovo potpuno sam.

Igra mačke i miša u Keniji

Kenija je zemlja na čiju se vladu već nekoliko godina sumnja da se povodom pitanja korupcije sa međunarodnim donatorima igra "mačke i miša".

Središte sukoba je nezakonit izvozni podsticaj vredan 400 miliona američkih dolara, koji je Moina vlada učinila lokalnom proizvođaču nakita, Goldenbergu, navodno kao povraćaj carina koje su plaćene na uvozne sirovine. Međutim, nika kva carina zapravo nije plaćena, niti su neke devize unete u zemlju. MMF je zahtevao računovodstvenu proveru novca koji je nedostajao, a koji je predstavljao 6% godišnje proizvodnje u Keniji. Kad je kenijaska vlada zaustavila postupak koji je vođen protiv Goldenbergovog tima na inicijativu Udruženja pravnika Kenije (Kenyan Law Society), MMF je stopirao kredit u vrednosti od 169 miliona američkih dolara. Vlada je pokušala da izvrda nudeći neke ustupke MMF-u, ali odbijajući da prihvati suštinske unutrašnje reforme koje je MMF postavio kao uslov za obnovu pomoći.⁶ Nakon nekoliko meseci frustracije i simboličkih gestova kenijske vlade, uslovi MMF-a za obnavljanje pomoći su bukvalno stavili svaku finansijsku transakciju pod lupu donatora. Uslovi su obuhvatili ponovno imenovanje parlamentarnih sekretara, izjavu o imovinskom stanju, usvajanje delotvornog krivičnog zakona i oslobađanje balasta u javnoj upravi.

Kritičari su tvrdili da je vlada udovoljavanjem ovim zahtevima, proćerdala državni suverenitet za "tričavih" 16 milijardi kenijskih šilinga. "Uslovljavanje je možda dobronamerno, ali ono je osuđeno da bude politički nepopularno i ponižava Kenijce koji su, uprkos restrikcijama struje izazvanih sušom i gladi, sačuvali ponos u svojoj zemlji", primetile su vodeće novine iz Najrobija.⁷

"Dok su neki od uslova za potpuno obelodanjivanje finansijskih transakcija, uključujući i odredbe da centralna banka preda svoje bilanse inspektorima MMF-a, razumljivi, primoravanje vlade da proda državna preduzeća u momentu kad ona jedva mogu da dostignu pristojnu cenu na lokalnom tržištu liči na zaveru da se kenijsko bogatstvo proda strancima. Zahtev da javni službenici pruže podatke o svom imovinskom stanju i vlada donese Zakon o privrednom kriminalu verovatno predstavlja uslišenje molitvi Kenijaca za transparentniji javni sektor koji prevarante drži pod kontrolom.

Pokojni Robert Makvel je izrekao čuvenu primedbu da se poverenje, kao i nevinost, može izgubiti samo jednom. Očigledno, oni koji pozajmljuju novac su izgubili poverenje u vladu koja priča o vodi, a pije vino, koja se zavetuje na stezanje kaiša, da bi završila podrigujući zbog prevelikih zaloga.

Ova tendencija, koja može da se primeti uvek kad su izbori na vidiku, dovela je do stava da vlada koja prikriva krađu može da se dovede u red samo korišćenjem 'štapa i šargarepe'. Strogi uslovi koje MMF postavlja podvlače upravo ovu poruku", zaključio je pisac uvodnika.

Ostaje, međutim, da se vidi da li će ovakve mere MMF-a dovesti do stvaranja kritične mase političke volje. Sigurno je da unutar zemlje postoje rezervoari političke volje - u parlamentu, privatnom sektoru, građanskom društvu i verskim organizacijama. Međutim, kako uvodnik ukazuje, postoje oni koji se, iako podržavaju da suštinu reformi vladi nametne međunarodna zajednica, pribijavaju širih posledica takvog pristupa.

⁵ O tim događajima se govori u poglavlju o glavnom revizoru.

⁶ "A World War On Bribery", TIME magazine, 22. jun 1998.

⁷ Peter Munaita, "Did we sell our soul to get aid from the IMF?", komentar u Daily Nation (Kenija) od 3. avgusta 2000.

Iz svega ovoga možemo da vidimo da politička volja ne zavisi samo od političkih i ekonomskih sredstava koja su na raspolaganju vođama reformi, već i od njihove pretpostavljene moći i sposobnosti pribavljanja stabilne podrške kako unutar zemlje tako i u inostranstvu.

Kako vođe da nametnu etičko ponašanje u sistematski korumpiranom sistemu kada se politička volja jednom stvori na vrhu? Javna uprava može u dobroj meri da izvrda, ako ne i u potpunosti da ignoriše, uputstva s vrha. Ovo je pitanje koje se pojavilo i koje čeka odgovor iz prakse.

Uloga "ljudi sa strane" u stvaranju političke volje

Trenutno je široko rasprostranjeno verovanje da donatori na kratak rok igraju izvesnu ulogu u stvaranju političke volje time što utvrđuju ko su "šampioni" antikorupcijske borbe i obezbeđuju mogućnost, a po potrebi i zaštitu, koja im je potrebna da bi oni mogli da rade. Ovo može da se postigne obezbeđivanjem uslova za nastanak političke volje, kao i uključivanjem antikorupcijskih strategija u političke i razvojne planove donatora. Eksperiment koji se odvija u Keniji će se pratiti da bi se videlo da li će uspeti da otvori vrata političkoj volji ili će biti samo nastavak komplikovanog dueta koji podjednako frustrira i donatore i obične Kenijce.

Podsticaj za program reforme treba da bude domaćeg porekla i da ga domaća sredina oseća svojim - inicijativa za borbu protiv korupcije treba da potekne na domaćem tlu, a ne iz inostranstva. Postoje mnogi primeri za pokušaje donatora da nametnu antikorupcijske programe zemljama kao preduslov za dobijanje pomoći, ali se ni za jedan ne može reći da je doveo do željenih posledica.⁸

Sa druge strane, stav da se ništa ne može postići kada među vođstvom u zemlji nema političke volje za borbu protiv korupcije može da bude vrlo daleko od istine. Volja za borbu protiv korupcije može da postoji na mnogim mestima - u različitim granama vlasti, političkoj opoziciji, službenim agencijama za nadzor, građanskom društvu, međunarodnoj zajednici i institucijama javnog i privatnog sektora. Svi oni zajedno mogu da predstavljaju jak politički faktor i obezbede vođstvo.

Godine 1999. Institut Svetske banke je počeo da razvija u sedam afričkih zemalja⁹ osnovni anti-korupcijski kurs - "Ka zajedničkoj akciji za unapređenje javnog upravljanja". U nekim zemljama, poput Kenije, bilo je to prvi put da su se svi učesnici (vlada, antikorupcijske agencije, mediji, privatni sektor i predstavnici građanskog društva) okupili kako bi razvili obuhvatnu strategiju za borbu protiv korupcije.

Počinjući iz početka, od praznog lista hartije, uz istovremeno korišćenje svog i iskustva drugih, svaki od "timova" je razvio detaljan akcioni plan institucionalnih reformi u oblastima u kojima je do tada bilo teško ostvariti opipljive rezultate.¹⁰ U svakoj od sedam zemalja "timovi koji su učestvovali" su organizovali sastanke sa drugim značajnim akterima kako bi proširili antikorupcijsku koaliciju svoje zemlje. Na primer, u Gani su vojni zvaničnici prišli "članovima tima" izražavajući želju da se pridruže koaliciji za borbu protiv korupcije.¹¹

Učinak ovog pristupa će se sa velikim žarom posmatrati.

Pravo vreme

Ključ izgradnje političke volje može da bude pravo vreme, a pravo vreme bi upravo bio momenat izbora ili promene u vođstvu. To je vreme kada će aktivni političari žarko želeti da budu viđeni kao "antikorupcijski" nastrojeni i sa prave strane reformi. U takvom vremenu će biti najlakše postizanje željene retorike među političarima. Nakon toga, izazov će biti da se nove vođe ili novoizabrani političari drže za reč u vezi sa obećanjima koja su dali.

To nikada neće biti lak zadatak, ali će prednost biti u tome što novi igrači i novi ljudi imaju pristup onima na vlasti.

Stvar se ne završava postavljanjem na čelo pravih ljudi. Time reforme tek počinju. Reforma je dugoročan proces i ona se ne može prepustiti samo jednom čoveku ili jednoj ženi, ili staviti u zadatak

⁸ Na primer, prethodno insistiranje da vlada Kenije ustanovi Nezavisni biro za borbu protiv korupcije. Institucija je formirana i njena prva žrtva je bio visoki službenik carine koga su mnogi smatrali za jednog od najistaknutijih i najpoštenijih u javnoj upravi. Kako je počela istraga protiv njega, tako je on bio automatski suspendovan sa svog položaja, na radost mnogih koji su vršili utaju carinskih dažbina. Možda će se uz politički pritisak biro s vremenom razviti u delotvornu instituciju. Nad njegovim početnim postignućem možemo samo da lamentiramo, dok je samo njegovo stvaranje kupilo od međunarodne zajednice dodatno vreme za korumpirani režim.

⁹ Benin, Etiopija, Gana, Kenija, Malavi, Tanzanija i Uganda.

¹⁰ Za više detalja posetite prezentaciju Svetske banke na Internetu: <http://www.worldbank.org/wbi/gac>

¹¹ Opažanje Sara Kpundea (Sahr Kpundeh) u raspravi vođenoj na Internetu, supra 10. decembar 1999. Ovo poglavlje se odnosi na Kpundev tekst "Political Will in Fighting Corruption".

samo političkom vođstvu. Moraju da budu uključeni svi, od običnih članova društva do najvišeg vrha.

Tokom celog ovog procesa vesti o uspesima se moraju prenositi javnosti koja će, barem u početnoj fazi, verovatno biti sumnjičava i oprezna. Ona ima razlog da bude takva. Javna podrška se mora zaslužiti, a za to treba i vreme i strpljivost. Pažljivo, pouzdano i valjano izveštavanje o napretku je od suštinske važnosti. Ekstravagantne izjave se moraju izbegavati, a akcenat treba staviti na načine na koje narod može da vidi da se stvari u njegovom svakodnevnom životu zaista popravljaju.

Onda će podrška naroda stvoriti atmosferu očekivanja i učešća, koja će za uzvrat pomoći da se održi politička volja na vrhu.

Kao sto izreka kaže: "Ništa ne uspeva kao uspeh."